

Βλέπεις αυτό που βλέπω;

Κάθε χρόνο, εκατομμύρια παιδιά εγκαταλείπουν τα σπίτια τους για να ξεφύγουν από ένοπλες συγκρούσεις. Μεγαλώνοντας στην εξορία, μερικές φορές ορφανά ή μακριά από τους αγαπημένους τους, είναι συχνά καταδιωγμένα από τη βία και την απώλεια - αλλά και αρκετά δυνατά για να οραματίζονται καλύτερες ημέρες



Το πρότζεκτ "Βλέπεις αυτό που βλέπω;" δίνει την ευκαιρία σε νεαρούς πρόσφυγες να λάμψουν ένα φως στον κόσμο τους και να το μοιραστούν με άλλους. Μέσα από εργαστήρια φωτογραφίας και συγγραφής, μαθαίνουν να αποτυπώνουν τις παρατηρήσεις τους μέσα σε λίγες γραμμές ή με μία μόνο εντυπωσιακή φωτογραφία. Μιλήσαμε στον φωτορεπόρτερ **Μπρένταν Μπάνον**, καθηγητή των εργαστηρίων και του πρότζεκτ.

Πώς προέκυψε η ιδέα για το πρότζεκτ "Βλέπεις αυτό που βλέπω";

Οι ιστορίες προσφύγων εξιστορούνται συχνά από άλλους και σπάνια με δικά τους λόγια. Ως δημοσιογράφος καλύπτω συχνά θέματα προσφύγων και έχω εργαστεί εκτενώς σε προσφυγικούς καταυλισμούς. Θέλαμε να υψώσουμε τη φωνή τους και να δούμε τον κόσμο μέσα από τα μάτια τους για αλλαγή. Η φωτογραφία έχει μια αμεσότητα και μπορεί κανείς να βγάλει μια συναρπαστική και έγκυρη εικόνα χωρίς χρόνια εξάσκησης. Η ενδυνάμωση της εξερεύνησης και της ανάλυσης μεταξύ των μαθητών ήταν το κλειδί για αυτή την έκφραση.

Το πρότζεκτ διενεργήθηκε αρχικά το 2008 σε καταυλισμούς προσφύγων στη Ναμίμπια και στην Υεμένη, σε πρόσφυγες από τη Σομαλία, την Αιθιοπία, το Κονγκό και την Αγκόλα. Τα αποτελέσματα ήταν απίστευτα και οι φωτογραφίες εκτέθηκαν στην έδρα του ΟΗΕ, τη Νέα Υόρκη, καθώς και σε περιφερειακό επίπεδο, στην Υεμένη, τη Ναμίμπια, τη Γενεύη και τη Ρώμη.

Σχεδίασα τη δομή του πρότζεκτ και η Ύπατη Αρμοστεία/UNHCR το χρηματοδότησε. Ψάχνουμε ευκαιρίες για να διευρύνουμε το έργο και να δούμε τον κόσμο μέσα από τα μάτια προσφύγων σε άλλες περιοχές. Η χρονική στιγμή ήταν η κατάλληλη τα τελευταία χρόνια για να συνεργαστούμε με τους πρόσφυγες από τη Συρία, που αποτελούν τη μεγαλύτερη έξοδο στον κόσμο σήμερα. Το έργο των παιδιών από το Zaatarī παρουσιάστηκε το περασμένο φθινόπωρο στη Sharja, σε μια διάσκεψη για την προστασία του παιδιού την οποία οργάνωσε η Sheika Jowaher.

Περιγραφέ μας με λίγα λόγια τη δομή του πρότζεκτ.

Τα εργαστήρια είναι πολύ εντατικά. Συναντιόμαστε έξι ημέρες την εβδομάδα για 8 ώρες την ημέρα [9-5] στη διάρκεια δύο εβδομάδων.

Η καθημερινή ρουτίνα είναι να συζητήσουμε τις εργασίες που ανατίθενται και τις στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων για την ολοκλήρωσή τους. Συμπληρώνουν 5 ή 6 εργασίες κατά τη διάρκεια των δύο εβδομάδων, εργασίες που σχεδιάστηκαν για να δείξουν πτυχές από τη ζωή στα στρατόπεδα και να δώσουν στα παιδιά την ευκαιρία να δείξουν και να γράψουν για το τι είναι σημαντικό γι' αυτά.

*** Η λήψη φωτογραφιών είναι ένα διαβατήριο στις ζωές άλλων ανθρώπων - γινόμαστε καλύτεροι αν δώσουμε τον χρόνο για να συνδεθούμε και να μάθουμε για τις περίπλοκες ζωές πίσω από τα πρόσωπα του καθενός από εμάς**

Όλοι χρησιμοποιούν ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές, συγκεκριμένα τη Fuji PX1. Μετά τα εργαστήρια, οι μαθητές μπορούν να κρατήσουν τις κάμερες, και πολλοί εξακολουθούν να φωτογραφίζουν για καιρό μετά την ολοκλήρωση του εργαστηρίου.

Κάθε πρωί οι μαθητές έρχονται, τρώμε ένα σνακ και ξεκινούμε δουλειά. Κατεβάζω τις φωτογραφίες που φέρνουν και κάνω μια αρχική επιλογή. Μετά όλες οι φωτογραφίες κάθε παιδιού προβάλλονται σε μια οθόνη, συζητούμε τις εικόνες και κάνουμε μια τελική επιλογή. Αυτές οι εικόνες εκτυπώνονται κατά τη διάρκεια της νύχτας και παραδίδονται στους μαθητές την επόμενη μέρα.

Στη συνέχεια, από τις εκτυπωμένες φωτογραφίες οι μαθητές επιλέγουν τις καλύτερες, πάνω στις οποίες θα γράψουν. Συνήθως είναι πολύ ξεκάθαροι στην επιλογή των εικόνων με τον μεγαλύτερο αντίκτυπο. Κάποια στιγμή μπορεί να παραβλέψουν μια εικόνα και εγώ την επιλέγω στον σωρό των εικόνων για τις οποίες θα γράψουν. Οι εικόνες τότε επικollούνται σε ένα βιβλίο και τα παιδιά γράφουν ό,τι σκέφτονται ή αισθάνονται σχετικά με την εικόνα.

Το κείμενο είναι ένα σημαντικό μέρος του πρότζεκτ. Είναι το σημείο όπου η έννοια της κάθε εικόνας ενισχύεται και μεταφράζεται σε λέξεις. Αγαπώ τη φωτογραφία, αλλά μου αρέσει ακόμα περισσότερο όταν μπορεί να διαβάσω τις σκέψεις που έχει ο κάθε μαθητής.

Στο τέλος του μαθήματος κάνουμε μια τελική έκθεση. Κάθε φοιτητής εκπροσωπείται από μια εικόνα που επέλεξε, τυπωμένη σε μέγεθος A3 και από μια επιλογή από τις εννέα καλύτερες εικόνες του. Οικογένειες και φίλοι είναι καλεσμένοι στην έκθεση. Πρόκειται για μια χαρούμενη και συχνά συγκινητική ημέρα, κατά τη διάρκεια της οποίας η ομάδα έρχεται απίστευτα κοντά.

Οι περισσότερες ομάδες κατάφεραν να παραμείνουν σε επαφή μέσω WhatsApp μετά το τέλος του εργαστηρίου.

Ποια ήταν η πρώτη εργασία;

Οι δύο πρώτες εργασίες είχαν σκοπό να σπάσουν δημοφιλείς ιδέες για το πώς πρέπει να είναι μια καλή φωτογραφία. Οι περισσότεροι άνθρωποι σκέφτονται μια εικόνα σαν κάτι που δείχνει το πρόσωπο και το σώμα ενός ατόμου να κοιτάζει απευθείας στην κάμερα, είτε σοβαρό είτε χαμογελάοντας.

Θέλω να συνειδητοποιήσουν ότι δεν υπάρχουν κανόνες στη φωτογραφία εκτός από τον σεβασμό στο θέμα και

τη διαδικασία. Γι' αυτό τους έδωσα μια εργασία "απρόσωπη". Τους ζήτησα να βγάλουν φωτογραφίες που να εκφράζουν κάτι για κάποιο άτομο χωρίς να δείχνει το πρόσωπό του. Ανταποκρίθηκαν με τη χρήση χειρονομίας, σκιάς, αντανάκλασης και stoppings για να βγάλουν συμβολικά πορτρέτα.

Αυτή η εργασία αρχικά δόθηκε επειδή η ασφάλεια στο στρατόπεδο ήταν διστακτική με την ιδέα παιδιών με κάμερες και ήθελα το πρώτο σετ των εικόνων να είναι πολύ αφηρημένο σε περίπτωση που οι άνθρωποι της ασφάλειας θέλουν να τις επανεξετάσουν. Θα έβλεπαν ότι οι εικόνες που βγάζαμε ήταν ακίνδυνες και όχι απειλητικές.

Είδα γρήγορα ότι η εργασία αυτή τους έδωσε ένα νέο λεξιλόγιο για τη λήψη εικόνων και την καθιέρωση ως την τυπική πρώτη εργασία.

Μια δεύτερη εργασία ήταν ένα είδος κυνηγιού θησαυρού. Τα παιδιά παίρνουν μια λίστα από 70 ιδέες, αντικείμενα και συναισθήματα και καλούνται να φωτογραφίσουν όσο πιο πολλά μπορούν.

Αυτή η εργασία επίσης επεκτείνει την αίσθηση του τι μπορούν να φωτογραφίσουν και πώς να το κάνουν. Επίσης τους συνήθίζει στο να φωτογραφίζουν πράγματα, ανθρώπους και συναισθήματα.

Μαζί βλέπουμε ένα πρόωρο πορτρέτο της ζωής στα στρατόπεδα, όπως φαίνεται από τα παιδιά.

Θυμάσαι την πρώτη μέρα ενός εργαστηρίου; Ποιες είναι οι αντιδράσεις των παιδιών;

Οι μαθητές είναι όλοι πολύ ενθουσιασμένοι τις πρώτες μέρες. Επίσης, είναι νευρικοί και συχνά δεν ξέρουν τι να περιμένουν. Πολλοί από τους μαθητές δεν ξέρουν ο ένας τον άλλον και η ομάδα είναι πάντα ένας ίσος συνδυασμός αγοριών και κοριτσιών ηλικίας 10-20 ετών.

Σκόπιμα εργαζόμαστε με μια ποικίλη ηλικιακή ομάδα, γιατί οι μαθητές λειτουργούν περισσότερο σαν μια οικογένεια με αυτό τον τρόπο - βοηθούν ο ένας τον άλλον. Υπάρχει λιγότερος ανταγωνισμός και πολύ περισσότερη διαφάνεια. Ένα παιδί δέκα χρονών μπορεί να βγάλει μια εικόνα που είναι εκπληκτική και διδακτική στην υπόλοιπη τάξη, ακόμη και αν είναι μόνο δέκα.

Καθώς περνούν οι μέρες, οι μαθητές γίνονται λιγότερο ντροπαλοί και αυξάνεται η αυτοπεποίθησή τους. Είναι όλο μέσα στη χαρά και τον χορό και τη συζήτηση μέχρι τα μέσα του εργαστηρίου. Τις πρώτες ημέρες οι μαθη-

τές συγκεντρώνονται με τους αναμενόμενους τρόπους γύρω από το τραπέζι - χωρισμένοι ανάλογα με το φύλο και την ηλικία. Καθώς το εργαστήριο συνεχίζει, αναμειγνύονται πολύ περισσότερο.

Ένα πράγμα που είδα ότι ήταν συμβολικό της άνεσης και της εμπιστοσύνης ήταν στον τρόπο που τρώνε μαζί. Σε κάθε τάξη φέρνω ένα κιλό φουνίκια. Το πρώτο κιλό παίρνει τρεις ημέρες για να καταναλωθεί, τα παιδιά είναι ευγενικά και συντηρητικά. Μέχρι την τέταρτη ημέρα είναι άνετα στην τάξη και ένα κιλό φουνίκια τρώγεται πολύ πιο γρήγορα. Είναι ένα απλό πράγμα, αλλά αυτό δείχνει πως μεγαλώνουν με αυτοπεποίθηση και άνεση.

Τι θέματα/ιδέες προέκυψαν στη δουλειά των παιδιών;

Έχω δει τόσα πολλά θέματα στη δουλειά τους. Πραγματικά φωτογραφίζουν και γράφουν για το τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος. Τις χαρές και τους αγώνες, το φως και το σκοτάδι, το γέλιο και τα δάκρυα, την αγάπη και τον πόλεμο, τα φαγοπότια και την πείνα. Φιλοσοφούν τη ζωή γιατί η ζωή το απαίτησε από αυτούς.

Οι άνθρωποι συχνά σκέφτονται τη φιλοσοφία ως μια ελίτ ακαδημαϊκή άσκηση, είναι πραγματικά η κοινότητα των φτωχών και πιο ευάλωτων ανθρώπων που αποτελούν τη βάση της σκέψης, της θρησκείας, της τέχνης και της ζωής.

Ένωσες ότι τα παιδιά χρειάζονταν να εκφραστούν με κάποιο τρόπο;

Διψούν για έκφραση, για να τα δουν και να τα ακούσουν. Όλοι διψάμε, αλλά περισσότερο αυτά λόγω της κατάστασης στην οποία βρέθηκαν...

Χρειάζονται τον χώρο να σκεφτούν και να επεξεργαστούν μαζί με άλλους το τραύμα που βίωσαν, καθώς και τον τρόπο που βρίσκουν για να προχωρήσουν μπροστά.

Γιατί ο καθένας έχει βιώσει παρόμοια πράγματα. Νομίζω ότι ο πόνος μπορεί να γίνει το υπόβαθρο στις νεαρές ζωές τους. Το να έρχονται άνθρωποι από το εξωτερικό για να ακούσουν και να τιμήσουν τους αγώνες που έχουν δώσει, είναι ιδιαίτερα σημαντικό γι' αυτά. Αν ξετάσετε προσεκτικά τις εικόνες και διαβάσετε τι έχουν γράψει, θα δείτε ότι έχουν δώσει την υπόσχεση να ενισχύσουν τη φωνή τους πολύ σοβαρά και εργάζονται σκληρά για να εκφράσουν την πολυπλοκότητα της περιέργης κατάστασης που ζουν.

Πώς επηρέασε το πρότζεκτ τη ζωή τους στον καταυλισμό;

Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου βιώνουν μια υποστηρικτική ομάδα εξερευνητών παρόμοια θέματα. Επίσης συνεργάζονται στενά με τους φίλους και τις οικογένειές τους για να κάνουν τις εργασίες και αυτό δίνει την ευκαιρία να μιλήσουν απευθείας με τους άλλους για τις εμπειρίες τους.

*** Αυτοί οι άνθρωποι είναι μαθητές, γιοι και κόρες, είναι παιδιά, ονειροπόλοι, μελλοντικοί γιατροί, δάσκαλοι, νοσηλευτές ή σεφ. Τώρα περπατούν με την ετικέτα του πρόσφυγα.**

Το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να δώσουμε τον χρόνο και να δούμε τι έχουν να μοιραστούν

Πολλοί εξακολουθούν να φωτογραφίζουν μαζί. Το στρατόπεδο προσφύγων είναι μια τεράστια κοινότητα ξένων που ζουν σε κοντινή απόσταση. Η τάξη επικεντρώθηκε στο να γνωρίσουν οι μαθητές τον γείτονά τους, να συναναστραφούν και να συνδεθούν με άλλους.

Υπάρχουν συγκεκριμένα περιστατικά που σου έμειναν στο μυαλό;

Δίνω στα παιδιά μια εργασία για τα όνειρα και συχνά θέλουν να φωτογραφίζουν "τα όνειρα που βλέπουν στον ύπνο τους, αλλά και τα μελλοντικά όνειρα". Θέλουν να μοιραστούν τα όνειρα για ένα καλύτερο μέλλον και πώς βλέπουν τους εαυτούς τους να συμμετέχουν σε αυτό. Θέλουν, επίσης, να εκφράσουν κάποιες από τις τραυματικές καταστάσεις που βίωσαν. Μια μαθήτρια, η Φατιμά, 19 ετών χήρα, μητέρα τριών παιδιών, φωτογράφησε μια σειρά από τους εφιάλτες της. "Έχω δει αυτά τα πράγματα πάρα πολλές φορές στη ζωή μου, γι' αυτό δεν είναι παράξενο ή ασυνήθιστο για μένα να τα βλέπω στα όνειρά μου", είπε σχετικά με τις εικόνες που έδειχναν τον γιο της σε ένα σάβανο κηδείας. Ήταν πολύ φυσικό να προσπαθήσουν να εκφράσουν μερικά από αυτά που έχουν περάσει. Συχνά συνεργάζονται με την οικογένειά τους για να το πράξουν. Ήταν μια ευκαιρία να δείξουν και να μοιραστούν κάποια από τα δεινά που είναι πραγματικά και κοινά μεταξύ τους.

Το ίδιο κορίτσι έβγαλε επίσης φωτογραφίες το χέρι της να ανακατώνει λιαστές ντομάτες και είπε "έχω ένα απλό όνειρο - ονειρεύομαι να έχω το δικό μου σπίτι, όπου να μπορώ να κάνω απλά, καθημερινά πράγματα".

Μια άλλη μαθήτρια έφερε μια οικογενειακή φωτογραφία και καθώς μιλούσε γι' αυτήν άρχισε να κλαίει και έφυγε από το δωμάτιο. Κάποιοι μαθητές και εγώ πήγαμε να της μιλήσουμε και να την καθησυχάσουμε, ενώ η υπόλοιπη ομάδα μάς περίμενε να επιστρέψουμε. Ήταν αναστατωμένη επειδή ο πατέρας της είχε πεθάνει όταν ήταν μωρό και μαζί με τη μαμά αγωνίστηκαν με την απουσία του για έξι χρόνια. Μου είπε ότι "το να είμαι πρόσφυγας είναι ένας πόνος που μπορώ να διαχειριστώ. Είναι με την απουσία του πατέρα μου που αγωνίζομαι όλα αυτά τα χρόνια".

Ένα άλλο παιδί, ένα αγόρι 13 ετών, βγήκε να της μιλήσει και είπε "μπορούμε να βοηθήσουμε ο ένας τον άλλον, είμαι στην ίδια κατάσταση. Έχασα τον πατέρα μου και μου λείπει". Έτσι ξεκίνησε μια φιλία. Αυτοί οι δύο φρόντιζαν και προστάτευαν ο ένας τον άλλον κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου και μετά από αυτό.

Πώς σε επηρέασε αυτή η εμπειρία ως φωτογράφο και ως άνθρωπο;

Ως φωτογράφο αυτά τα εργαστήρια μου θυμίζουν τις απεριόριστες δυνατότητες της φωτογραφίας, αλλά πάνω απ' όλα ότι η λήψη φωτογραφιών είναι ένα διαβατήριο στις ζωές άλλων ανθρώπων και ότι όλοι γινόμαστε καλύτεροι αν πάρουμε τον χρόνο για να συνδεθούμε και να μάθουμε για τις περίπλοκες ζωές πίσω από τα πρόσωπα του καθενός από εμάς.

Δεν έχω πάντα το προνόμιο να γνωρίσω τα πρόσωπα στις φωτογραφίες μου. Εδώ έχω συνεργαστεί στενά με την ομάδα των προσφύγων και τους γνωρίζω πολύ καλύτερα μέχρι το τέλος των δύο εβδομάδων. Προσπαθώ να θυμάμαι ότι ο κάθε άνθρωπος που συναντώ είναι εξίσου πολύπλοκος και απλός, ευαίσθητος και δυνατός.

Ως άνθρωπος δεσμεύτηκα να συνεργαστώ ξανά με ανθρώπους που βρίσκονται σε κίνδυνο και να προσπαθώ να τους βοηθήσω να πουν τις ιστορίες τους.

Είναι σημαντικό να υπάρχει ενδιαφέρον και η ευκαιρία να δείξουμε στους υπόλοιπους ανθρώπους τον κόπο και τις σκέψεις αυτών των παιδιών. Έτσι θα δούμε ότι όλοι μοιραζόμαστε την ίδια κοινή ανθρωπιά.

Άλλαξε η αντίληψη και η κατανόησή σου για τους πρόσφυγες μέσα από αυτή την εμπειρία;

Αυτοί οι άνθρωποι είναι μαθητές, γιοι και κόρες, είναι παιδιά, ονειροπόλοι, μελλοντικοί γιατροί, δάσκαλοι, νοσηλευτές ή σεφ. Δύο ή τρία χρόνια πριν, αυτό ήταν μόνο. Τώρα περπατούν με την ετικέτα του πρόσφυγα που συσκοτίζει τόσα πολλά από τα υπόλοιπα στοιχεία. Πρέπει να υπομείνουν τον πόνο και τις προκλήσεις της εξορίας. Το λιγότερο που μπορούμε να κάνουμε είναι να δώσουμε τον χρόνο και να ακούσουμε και να δούμε τι έχουν να μοιραστούν. Με τον τρόπο αυτό επιστρέφεται ένα κομμάτι της ανθρωπιάς που ο πόλεμος τους έχει στερήσει. Με αυτόν τον τρόπο θα δημιουργήσουμε μια διαδρομή για την επικοινωνία και τη συμμόνια.

